

*До разової спеціалізованої вченої ради
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ*

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, доцента Бабаніна Сергія Володимировича
на дисертаційне дослідження Ткач Юлії Олегівни «Кримінальна
відповідальність за порушення встановленого законом порядку
трансплантації анатомічних матеріалів людини», подане на здобуття ступеня
доктора філософії в галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»**

Обґрунтування вибору теми дослідження. Обрана тема відповідає спеціальності наукового пошуку та обумовлена перш за все тим, що одним з основних завдань держави в галузі кримінально-правової охорони прав людини є захист її життя і здоров'я. Конституція України у ст. 3 проголосила, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Встановлений порядок трансплантації анатомічних матеріалів людини є складовою частиною охоронюваних кримінальним законодавством України суспільних відносин, що забезпечують право людини на життя та здоров'я. Основною кримінально-правовою нормою, яка виконує зазначену функцію, є ст. 143 КК України. Аналіз статистичних даних щодо відкритих кримінальних проваджень за ст. 143 КК України свідчить про наявність проблемних питань притягнення осіб, які вчинили ці суспільно небезпечні діяння, до кримінальної відповідальності. Так, за період з 2019-2024 рр. обліковано 20 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 143 КК України, з яких лише у одному кримінальному провадженні особі повідомлено про підозру. Однією з причин такого стану справ може бути відсутність узгодженого підходу щодо підстав криміналізації порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини та диференціації кримінальної відповідальності за його вчинення, що свідчить про необхідність проведення наукових досліджень у цій сфері.

Проблема кримінально-правового забезпечення права на життя та здоров'я людини відображена у працях багатьох вітчизняних учених, зокрема А.А. Андрушка, О.М. Бандурки, В.С. Батиргарєєвої, Ю.В. Бауліна, В.І. Борисова, В.В. Голіни, Б.М. Головкина, О.А. Гритенко, В.К. Грищука, О.М. Гуміна, О.М. Джужи, С.Ф. Денисова, Т.А. Денисової, О.О. Дудорова, В.П. Ємельянова, К.В. Катеринчук, І.О. Кисельова, І.В. Козича, І.М. Копотуна, М.Й. Коржанського, О.М. Костенка, О.М. Литвинова, П.С. Матишевського, І.Б. Медицького, М.І. Мельника, С.А. Мозоля, В.О. Навроцького, В.І. Осадчого, М.І. Панова, В.В. Сташиса, Є.Л. Стрельцова, В.Я. Тація, В.П. Тихого, В.О. Тулякова, Н.В. Уварової, М.І. Хавронюка, Є.В. Фесенка, П.Л. Фріса, В.В. Шаблистого, С.С. Яценка та ін. За часів незалежної України монографічні дослідження, присвячені питанням кримінальної відповідальності та запобігання порушенням встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини, проводили С.В. Гринчак («Порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини: підстави кримінальної

відповідальності», 2006 р.), Ю.О. Лісіцина («Порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини та насильницьке донорство: кримінально-правова та кримінологічна характеристика», 2016 р.), О.О. Мислива («Кримінально-правова характеристика та запобігання незаконній діяльності у сфері трансплантації», 2020 р.).

Проте ці дослідження з об'єктивних причин не враховували особливості кримінально-правового забезпечення життя та здоров'я людини в умовах воєнного стану та позитивний досвід окремих зарубіжних країн в частині розуміння та формулювання об'єктивних та суб'єктивних ознак порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини та його караності.

Дискусійні положення щодо формулювання складу та караності кримінального правопорушення, передбаченого ст. 143 КК України, неоднозначність правозастосовної практики, зокрема, в умовах воєнного стану, вказують на актуальність та своєчасність теми дисертаційного дослідження Ткач Ю.О.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджений теоретичною та методологічною базою дослідження, критичним аналізом та узагальненням наукових праць, комплексним аналізом законодавства в цій сфері.

Наукові положення, рекомендації та висновки проведеного Ткач Ю.О. дослідження є достатньо обґрунтованими та достовірними, оскільки обумовлені використанням та аналізом статистичних даних Офісу Генерального прокурора щодо облікованих кримінальних правопорушень та вручених повідомлень про підозру за ст. 143 КК України, Державної судової адміністрації України щодо кількості засуджених осіб та їхнього якісного складу, опублікованих статистичних даних МОЗ України щодо проведених трансплантацій анатомічних матеріалів людини, результатів опитування 218 респондентів (суддів, адвокатів, прокурорів, поліцейських), а також оприлюдненої слідчо-судової практики.

Повнота викладення наукових результатів в опублікованих працях здобувачки. Робота містить необхідну кількість наукових публікацій. Основні положення дисертації викладені у шести одноособових працях, чотири з яких – статті (три з них опубліковані у виданнях, визначених МОН України як фахові з юридичних наук, одна – у журналі, що входить до міжнародної наукометричної бази Scopus), дві – тези доповідей на наукових конференціях, науково-практичних семінарах та круглих столах.

Перелік наукових праць здобувачки й аналіз їхнього змісту підтверджують, що наукові результати, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження достатньо повно викладені у наукових фахових виданнях та пройшли апробацію на міжнародних науково-практичних конференціях.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації визначається тим, що дисертація є одним з перших комплексних монографічних досліджень, у якому розглянуто питання кримінальної відповідальності за порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини. Найбільш важливими положеннями та висновками наукової новизни проведеного дослідження є такі:

вперше:

– обґрунтовано доцільність віднесення до анатомічних матеріалів людини як предмета кримінальних правопорушень, передбачених ст. 143 КК України, ДНК та її фрагментів;

– запропоновано визнати мету вилучення анатомічних матеріалів людини для подальшої їх трансплантації обтяжуючою обставиною умисного вбивства;

– запропоновано визнати уразливий стан особи обтяжуючою порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини обставиною та включити до п. 2 примітки до ст. 149 КК України вказівку на ст. 143 КК України: «У статтях 143, 149 та 303 цього Кодексу під уразливим станом особи слід розуміти...»;

удосконалено:

– обґрунтування доцільності виокремлення у кримінальному законодавстві України такого видового об'єкта кримінального правопорушення, як встановлений порядок лікувальної діяльності;

– аргументацію щодо доцільності відокремлення кримінальної відповідальності за порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини медичних працівників та інших осіб;

дістали подальшого розвитку:

– положення щодо законодавчого закріплення в Україні презумпції згоди померлої людини на вилучення та використання її анатомічних матеріалів для трансплантації іншій людині;

– пропозиція щодо криміналізації незаконного примушування особи до надання згоди на вилучення її анатомічних матеріалів.

Оцінка змісту дисертації. Структура дисертації відповідає завданням, визначеним у дослідженні. Дисертанткою послідовно викладений матеріал, здебільшого правильно співвіднесі загальні та спеціальні питання, сформульовані необхідні наукові дефініції. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота виконана державною мовою.

Академічна доброчесність. Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на відповідні джерела інформації, дотримані норми законодавства про авторське право, надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності та використані методики досліджень.

Дискусійні положення та зауваження. Відзначаючи логічність та послідовність структури дослідження, його наукову новизну, обґрунтованість та аргументованість одержаних результатів, належний науковий рівень, треба звернути увагу на наявність окремих положень, які, на думку рецензента, потребують додаткової аргументації, зокрема:

1. Авторка зазначає, що передбачене ч. 1 ст. 143 КК України визначення суспільно небезпечних наслідків у виді істотної шкоди здоров'ю потерпілого має оціночний характер (с. 116). Пропонована ж у роботі редакція ч. 1 ст. 143 КК України містить формально визначене поняття суспільно небезпечних наслідків діяння – середньої тяжкості або тяжкі тілесні ушкодження потерпілому (с. 211). Вбачається доцільним навести додаткові аргументи на користь використання при побудові диспозиції ч. 1 ст. 143 КК України формально визначеного поняття

суспільно небезпечних наслідків діяння замість використання оціночного поняття для їх визначення.

2. У дисертації обґрунтовується, що порушення встановленого законом порядку застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини, вилучення у людини таких матеріалів здатні вчинити лише особи, які мають спеціальну медичну освіту і зазвичай є діючими медичними працівниками (с. 140). Разом з тим у пропонованій редакції ст. 143 КК України медичний працівник визначається суб'єктом порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини лише у частині третій цієї статті (с. 211). Бажано під час захисту дисертації аргументувати доцільність визнання вчинення досліджуваного діяння медичним працівником обтяжуючою це діяння обставиною.

3. Пропонована авторкою редакція ст. 143 КК України не містить визначення санкцій за передбачені нею діяння (с. 210-211). Вбачається доцільним висловити під час захисту дисертації своє бачення щодо ступеня тяжкості кожного з пропонованих до криміналізації діянь у сфері трансплантації анатомічних матеріалів людини.

Висновок. Наведені дискусійні положення загалом не впливають на загальну позитивну оцінку роботи. Надане на рецензування дисертаційне дослідження Ткач Юлії Олегівни «Кримінальна відповідальність за порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини» є цілісним монографічним дослідженням актуальної і важливої для науки і юридичної практики проблеми. У дисертації отримані нові науково обґрунтовані результати, які в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, що має суттєве значення для науки кримінального права.

Враховуючи викладене вважаю, що дисертація Ткач Юлії Олегівни «Кримінальна відповідальність за порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини» є завершеною науковою працею зміст якої відповідає вимогам до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а тому робота може бути рекомендована до розгляду та захисту на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент –

кандидат юридичних наук, доцент,

**доцент кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ**

Сергій БАБАНІН

Підпис засвідчую:

**Проректор Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,**

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений діяч науки і техніки України

Олександр ЮНІН

